

Judy Rangnes er det som Barbro Klein kaller "a many placed person"; født i Peru, oppvokst i USA og bosatt i Norge siden 1992. Hun jobber nå med kommunal arkivavlevering, på folkebiblioteket og i Overformynderiet på Smøla på Nord Møre, i tillegg til å oversette til U.S. engelsk for firmaet sitt, Rangnes Word Works. I 2003 leverte hun sin hovedoppgave Nasjonale verdensbilder i norske skolesangbøker til Institutt for kulturstudier, Universitetet i Oslo.

Judy Rangnes:

VERDENSBILDE I SKOLESANGBØKER

Det var en gang et naturskjønt og velsignet land preget av Guds natur og værharde forhold hvor sterke mennesker levde og strevde. De æret sine forfedre ved å bære kulturarven videre. De arbeidet hardt og holdt landet sitt kjært. De dyrket vinter, og koste seg med vår og sommer, men kjærest av alt var *mor*.

"Der me fekk i moderarv alt det beste tarv!"¹

Det het ikke mødreland, men jeg begynte å tro at det norske fedrelandet stod og står et hakk bak *mor* når det gjelder hva skolesangtekster prissetter. Jo oftere jeg kom over *mor* sin sentrale stilling i skolesangbøkene jo sterkere ble trangen til å finne ut hvordan det stod til med far og farsforståelsen i skolesangtekstene. Det var dette som førte til at jeg analyserte tre skolesangbøker ved hjelp av å telle ord i skolesangtekster.

Ja, hvor ofte ble far nevnt i sangtekstene i forhold til *mor*? Ble far nevnt annet enn i form av forfedre? Stemte inntrykket mitt om at *mor* ble satt mer pris på enn far? Du kan skjønne jeg var glad da det endelig stod resultater fra ordtellingen. Jeg husker at jeg begeistret måtte røpe mine funn da jeg plutselig traff en folklorist på gata på vei hjem. Far finnes! Han

er der han også. Stakkars uforberedt, overveldet og antakelig uinteressert folklorist på gata!

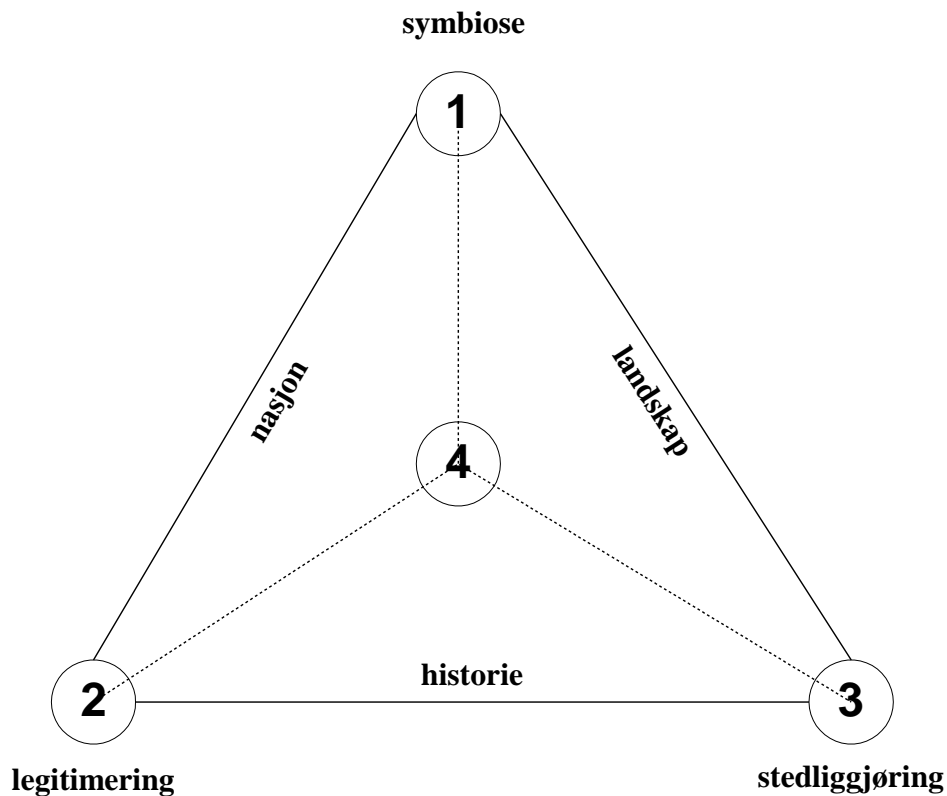
Egentlig i følge ordtellingen var det ikke så stor forskjell mellom antall forekomster av far og *mor*. I den mest brukte skolesangbok i Norge av Mads Berg, *Skolens sangbok*, forekommer ordet far 61 antall ganger mot ordet *mor* 81 antall ganger. Men hvis man tar i betraktning ulike former for ordet er forholdet omvendt. Far/fedre/fader og lignende ga 94 tilfeller, *mor* / *mamma* / *mødre* og lignende ga fortsatt 81 tilfeller. Så hvorfor fikk jeg inntrykket at *mor* er så overveldende viktig i forhold til far?

Jeg lette etter svar i hva som sies om far og *mor*. *Mor* baker, hun steller huset, hun jobber hardt. Det er snakk om "træl og mas" og hun beskrives som "gammel og grå". Men hun har myke hender, og et godt hjerte. Hun våker over sine barn og bekymrer seg for dem. Hun stilner barnegråt og lindrer alle sår. Hennes fang er trygghet. Hun er en engel. Hun synger, og "målet hennar" hedres: "me...veit at målet hennar *mor* hev for oss dei rette ord." (sang nr.146) Og så er det *Mor Norge*, som også forekommer i sang nr. 234.

¹ Mads Berg, 1970. Sang nr. 146.

Far er på jobb og ventes med glede. Han har bygget landet. Han berger og bærer. Han sliter "i trøling for kone og barn". Han er stor, og det han har gjort er gildt. Far er sterk og tåler mye. De norske fedrene har "...levet og lidt; her har de ryddet den fattige jord under fjellet, på øy og ved fjord." (167) "Der det gjeld vera hard, der det gjeld vera kar, der det gjeld vera søner åt far." (127)

Det var egentlig ikke så stor forskjell her heller. Om det ble omtalt som Mor Norge eller de norske fedrene, handlet det uansett om det norske, om "våre fedres jord" (226). "Her var jo våre fedres bo og deres arbeid, kamp og tro; her fikk vi huset etter dem med samme liv og lodd og hjem." (226) Her forstår jeg fedre i betydning forfedre, altså fra både far og mor.

Slike spørsmål opplevde jeg rundt alle mulige temaer, fordi hva er et verdensbilde hvis ikke det berører alle sider ved verden? Det er nok lite man kan utelate dersom et verdensbilde skal beskrives. Og det som man tar mest for gitt, er antakelig det som ligger nærmest verdensbildets kjerne.

Det finnes mange ulike måter å forstå seg på hva som ligger i begrepet *verdensbilde*. Jeg valgte en enkel begrepsmodell fra Robert Redfield, 1952. Den passet bra fordi den brukte kategorier som forekom i skolesangene, som natur (det som ikke er mennesker), nasjon² og familie (ulike andre mennesker

² I hovedoppgaven bruker jeg Anthony D. Smiths definisjon av begrepet *nasjon*, med fokus på tre av de fem elementer han mener inngår i en nasjon: 1) en nevnt befolkning, 2)

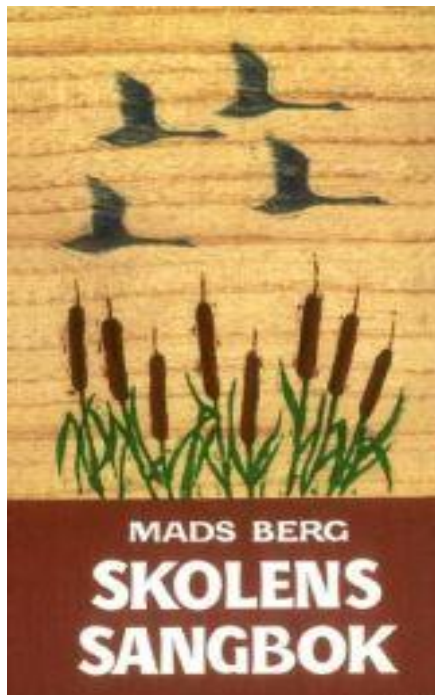
som ikke er meg men som er mine), og Gud. Det var først da ulike forståelser på de ulike kategoriene ble beskrevet *i forhold til hverandre* at et sammenhengende verdensbilde kunne skimtes. Et sânt verdensbilde kan kort oppsummeres slik jeg skrev i første avsnitt. Men i hovedoppgaven fant jeg på å tegne det verdensbildet jeg fant med en trekantformet forståelsesmodell³:

et historisk territorium og 3) felles myter og historiske minner. (Smith, 1991:14)

³ Mye av denne tenkningen har jeg modifisert fra Anne Eriksen sin artikkel i *Historisk Tidsskrift*, 1997³, ved å sette hennes teori sammen med Redfield's verdensbildeforståelse.

Nasjonen Norge og dens natur og landskap står i et symbiotisk forhold til hverandre. Norge er dette landskap (natur), og landskapet er norsk i lys av at nordmenn opptrer akkurat her. Landskapet er stedet for utfoldelse av norsk historie og det er historien som definerer landskapet som norsk. Og Norge som nasjon og dens historie er gjensidig legitimerende. Over det hele ligger en sakralitet, eller et kristent grunnlag som rører ved alle sider av saken (4).

Mads Bergs skolesangbok har båret norsk kultur i over et halvt århundre og virker i utallige norske bevisstheter rundt om i det ganske land. Prosjektet var for meg integrerende og personlig. Jeg fikk med meg en ny forståelse av underliggende hverdagsreferanser. Det vil si at jeg begynte å forstå mer om hva folk refererte til når de kom med et lite utdrag av en sangtekst.

Men til tross for min interesse for oppgaven, opplevde jeg at noen av de mest interessante funn fra hovedfagsforskningen var sideopplysninger, som egentlig ikke hadde så mye med oppgaven å gjøre. For eksempel kom jeg over forsknings-

resultater på elevers og læreres forhold til faget sang og musikk som viste at i 1980, i gruppen som ble studert, var det dette faget som både elever og lærere likte minst!(4) Videre kom jeg over en uttalelse om at sangens stilling i hverdagen står høyt og at sang brukes hyppig i for eksempel Italia og afrikanske land. Men disse stedene har ikke sang som fag på skolen. I Norge er sang i hverdagen ikke noe stort, men på skolen vies det noen timer hver uke til dette. Hvorfor er det slik? Og hvorfor sier mine ganske unge barn på 2 og 3 ½ ”ikke syng mamma!” De kan nesten ikke snakke, men de er tydelige på dette.

Forleden ble jeg svært overasket av min datter på 2 da hun plutselig bad meg å synge. Det var en merkelig og uforståelig helomvending. Traff jeg endelig på en sang hun likte? Den nyeste overraskelse, og glede for meg er at hun har begynt å synge og nynne nesten hele tiden. Til og med min sønn synger mangfoldige ganger oftere enn før. Har de det fra barnehagen, tro? (Fra i høst går de alle dager.)

Det er kjent at sanger kommuniserer tilhørighet, verdier, identitet og verdensbilder. Men vel så interessant er hvilken plass *sang* har i våre verdensbilder? Og om sanger ikke har en plass, hva kan gjøres for å rydde plass til dem?

Artikkelen er publisert i NFLnytt nr 52
februar 2008

⁴ Ødegård, Liv Olaus 1995: ”Hvor ble det av sangen i skolen?” : en analyse av sang og sangbøker i norsk skolehistorie. Hovedoppgave i pedagogikk. Oslo: Universitetet, 1995.

